

S. ANNA EMMANUELA KLICH OSU

UPJPII KRAKÓW

ORCID: 0000-0001-8481-0745

UWIELBIENIE BOGA I PRZYJĘCIE JEGO WOLI ISTOTĄ MODLITWY JEZUSA I MARYI W UJĘCIU ŚW. ŁUKASZA

Modlitwa jest kojarzona przede wszystkim z prośbą kierowaną do Boga o pomoc w konkretnych sytuacjach. Św. Łukasz, który najbardziej ze wszystkich ewangelistów interesuje się modlitwą, ukazuje modlących się Jezusa i Maryję. Zwraca też uwagę na naukę Jezusa o modlitwie.

W niniejszym opracowaniu zostanie przebadany sposób oraz treść modlitwy Jezusa i Maryi w ujęciu św. Łukasza. Autor ukazuje Jezusa, który wysławia Ojca oraz modli się o wypełnienie Jego woli (Łk 22, 39-46). Ukazuje też Maryję, która przyjmuje wolę Boga i uwielbia Pana. Celem niniejszego artykułu jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie o to, czym wyróżnia się postawa Jezusa i Maryi wobec Boga, jakie są cechy wspólne, czy istnieją różnice.

Analizowany temat może być inspirujący dla życia modlitwą każdego chrześcijanina, w tym katechetów i katechizowanych.

1. Modlitwa Jezusa

Św. Łukasz w swojej Ewangelii wielokrotnie zaznacza, że Jezus modlił się w różnych okolicznościach: przed chrztem z Jordanie (3, 21); na pustkowiu (5, 16); przed wyborem dwunastu (6, 12); przed rozmnożeniem chlebów (9, 16); na osobności (9, 18); w czasie przemienienia (9, 28); w jakimś miejscu (11, 1); podczas uczty paschalnej (22, 17); o umocnienie wiary Piotra (22, 32); na Górze Oliwnej (22, 41); na krzyżu (23, 34.46); z uczniami z Emaus (24, 30)¹. Wszystkie ważne momenty życia Jezusa są naznaczone modlitwą. Uczniowie, widząc modlącego się Jezusa, proszą Go, by nauczył ich modlić się (11, 1)².

¹ Ewangelisci synoptyczni wspominają: modlitwę Jezusa przy cudownym rozmnożeniu chleba (Mk 6, 41; Mt 14, 19; Łk 9, 16); na ostatniej wieczerzy (Mt 26, 26; Łk 22, 17); w Getsemani (Mk 14, 32; Mt 26, 36; Łk 22, 41).

² Jezus daje uczniom wzór doskonałej modlitwy (11, 2-4). Dla ucznia, podobnie jak dla Mistrza, modlitwa powinna być codziennym pokarmem. Podkreśla cechy prawdziwej modlitwy. W przypowieści o natarczywym przyjacielu (11, 5-13) wskazuje na konieczność modlitwy usilnej, przestrzega przed zwątpieniem, zachęca do nadziei. W przypowieści o sędzi i wdowie (Łk 18, 1-8) Jezus zachęca, by modlitwa była ustawiczna, wytrwała, jak prośba wdowy. Bóg jest dobry i miłosierny, jeśli niesprawiedliwy sędzia ustępuje prośbom i naleganiom wdowy, to tym bardziej Bóg wysłucha wytrwałej modlitwy. Przypowieść zaczyna się: „trzeba się zawsze modlić i nie ustawać” (18, 1). W przypowieści o faryzeuszu i celniku (Łk 18, 9-14) Jezus ukazuje dwie przeciwstawne postawy na modlitwie. Jednak pokora i skrusza są podstawą usprawiedliwienia.

Jednak modlitwę Jezusa, treść i sposób Jego rozmowy z Ojcem ukazują tylko dwie perykopy: „Wysławiam Cię, Ojcze” (Łk 10, 21-22), czyli modlitwa uwielbienia³ oraz „Nie moja wola, lecz Twoja niech się stanie” (Łk 22, 39-46), czyli modlitwa ofiarowania.

Modlitwa uwielbienia Ojca wyrażona przez Jezusa (Łk 10, 21-22), przekazana przez św. Łukasza, znajduje się w bardzo ciekawym kontekście. Siedemdziesięciu dwóch uczniów wraca z misji ewangelizacyjnej (10, 17-24) i cieszy się owocami prowadzonej działalności (10, 17-20). Następnie Jezus wyraża radość z objawienia otrzymanego od Ojca (10, 21-22), aż w końcu obwieszcza szczęście uczniów z przekazanego im objawienia. Uczniowie są uszczęśliwieni, bo mogą widzieć Jezusa i słuchać Jego objawiających słów (10, 23-24)⁴. Św. Łukasz relacjonuje, że radość Jezusa przeobraża się w hymn dziękczynienia i uwielbienia Boga. „W tej właśnie godzinie (grec. *hora*) Jezus rozradował się w Duchu Świętym (grec. *en to pneumati*) i rzekł: «Wysławiam Cię, Ojcze, Panie nieba i ziemi»” (Łk 10, 21n). We wprowadzeniu Łukasza występują dwa słowa wielokrotnie przez niego stosowane: „radować się” (por. 1, 44.47; Dz 2, 26; 16, 34) i „Duch Święty” (3, 22; 4, 1.18). Łukasz w swej Ewangelii podkreśla obecność Ducha Świętego w życiu i publicznej działalności Jezusa oraz w Kościele. Wzmianka o Duchu Świętym wzmacnia ciężar gatunkowy wymowy objawieniowej zawartej w hymnie: Jezus objawia Ojca napełniony Duchem Świętym⁵. To On przynosi radość i pragnienie wielbienia Boga. Motyw radości obecny jest przy nawiedzeniu Elżbiety przez Maryję (por. Łk 1, 44), a także w kontekście mowy Piotra po zesłaniu Ducha Świętego (por. Dz 2, 26) oraz towarzyszy świadkom uwolnienia Pawła i Sylasa (por. Dz 16, 34).

Modlitwę Jezusa (por. Łk 10, 21-22) można określić jako indywidualny hymn uwielbienia i dziękczynienia; zwraca się do Boga jako Ojca, a także jako Pana nieba i ziemi. Jezus zaświadcza, że prawdziwe wysławianie Boga Ojca ma charakter

³ Łk zachował w swym dziele pieśni i modlitwy pochwalne: Magnificat (1, 46-55); Benedictus (1, 67-79); hymn aniołów (2, 14); pieśń Symeona (2, 29-32). Statystyka wskazuje na to, że temat uwielbienia Boga jest dla Łukasza bardzo ważny. Stosuje różne terminy: „wychwalać Boga” 11 x Łk i Dz, natomiast 2 x Mt i 1 x Mk; „wielbić Boga” 6 x Łk i Dz – w innych Ewangeljach nie ma tego wyrażenia; „błogosławić Boga” 3 x Łk i Dz – w innych Ewangeljach nie ma tego wyrażenia; „wielbiąc i wysławiając Boga” – jest temat bardzo ważny dla Łukasza. Wiele osób chwali, wielbi i błogosławi Boga: Maryja (grec. *Magalyme* 1, 46); Zachariasz – (*eulogetos* 1, 64.68); aniołowie w Betlejem (*doksadzontes kai ainuntes* 2, 20); Symeon i Anna w świątyni (*eulogesen ton theon* 2, 28.38); uzdrowiony paralytyk i świadkowie (5, 25-26); świadkowie wskrzeszenia syna wdowy z Nain (7, 16); kobieta uzdrowiona w szabat (13, 13); uzdrowiony trędowaty (17, 15), ślepy uzdrowiony (18, 43); mnóstwo uczniów przy wjeździe Jezusa do Jerozolimy (19, 37); setnik pod krzyżem (23, 47), apostołowie po wniebowstąpieniu Jezusa (24, 53). W Dziejach Apostolskich „wielbili Boga” uzdrowiony chromy (Dz 3, 8.9); wszyscy świadkowie uzdrowienia chromego (4, 21); wszyscy, którym Paweł opowiedział o nawróceniu pogan podczas jego posługi (21, 20).

⁴ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza rozdziały I-II*, NKB NT, t. III/cz. 1, Częstochowa 2011, s. 546.

⁵ Por. J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Ząbki 1999, s. 294.

synowski i dokonuje się dzięki Duchowi Świętemu⁶. Zastosowany tu czasownik grec. *eksomologeō* oznacza „wysławiać”, „wychwalać”, „uwielbiać” (por. Łk 10, 21; Mt 11, 25), ale też „zgadzać się”, „wyznawać coś”, „uznawać”, że Jezus jest Panem (por. Flp 2, 11)⁷. Czasownik ten łączy uznawanie Boga jako Ojca z uwielbieniem Go jako Boga i Ojca. Jezus jest pierwszym, który wyznaje i uwielbia Boga jako Ojca. Po zdaniu wprowadzającym następuje uzasadnienie wysławiania Boga. Motywacja hymnu składa się z dwóch części: pierwszy to motyw chwały – „że zakryłeś te rzeczy przed mądrymi i roztroprnymi...” (w. 25); drugi motyw ma formę krótkiego opowiadania: „Tak, Ojcze, gdyż takie było Twoje upodobanie” (w. 26)⁸.

Pierwszym powodem wysławiania jest Boża czynność, mająca równocześnie dwa aspekty: zakrycie i objawienie. Dla jednych objawienie Boże jest czymś, czego ani zrozumieć, ani przyjąć nie chcą, dla drugich objawienie zostało przyjęte jako Boża interwencja w ludzkie sprawy. Jedni z nich to mądrzy i uczeni, którzy ufali sobie, natomiast dla Bożych spraw mają zamknięte serce⁹. Motywem uwielbienia Boga jest właśnie Jego objawienie się ludziom, a zwłaszcza to, że na adresatów swego objawienia wybrał ludzi prostych, a nie mądrych i roztroprnych. Objawienie zbawczych planów Bożych otrzymali *nēpioi*. Termin *nēpios* oznacza „niemowlę”, „małe dziecko”, w sensie przenośnym może odnosić się do człowieka prostego, niewykształconego¹⁰. Ówczesni rabini do tej kategorii zaliczali tzw. ludzi ziemi, biednych mieszkańców Galilei, którzy nie znali Prawa i już przez ten fakt byli skazani na potępienie (por. J 7, 49). Jezus wysławia w swym hymnie Boga za to, że

⁶ Por. J. Kudasiewicz, *Kult Ojca w Duchu i Prawdzie* (J 4, 23), „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 36(1989) z. 1, s. 64-65.

⁷ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 2006, 1842. W Liście do Rzymian św. Paweł dwa razy stosuje czasownik grec. *eksomologeō*. Pierwszy raz w kontekście zachęty do nieosądzania i niepotępienia. Tu przypomina, że każdy człowiek stanie „przed trybunałem Boga” (14, 10) i „o sobie samym zda sprawę Bogu” (14, 12). Jednocześnie św. Paweł odwołuje się do argumentacji skrypturystycznej z Iz 45, 23: „Napisane jest bowiem: «Na moje życie – mówi Pan – przede Mną klęknie wszelkie kolano, a każdy język wielbić będzie Boga». Eschatologiczne, pełne poznanie Boga będzie związane w uwielbieniem Go. Drugie użycie przez św. Pawła czasownika grec. *eksomologeō* występuje również w Liście do Rzymian (15, 9). Kontekst jest nieco odmienny, gdyż dotyczy sytuacji Żydów, wobec których Chrystus „stał się sługą dla okazania wierności Boga i potwierdzenia przez to obietnic danych ojcom”, a także aby „poganie za okazane sobie miłosierdzie uwielbili Boga”. Dalej św. Paweł zamieszcza cytaty ze Starego Testamentu: „Napisano: «Dlatego oddawać Ci będę cześć (dosł. *wyznawać*) między poganami i śpiewać imieniu Twojemu»” (por. 2 Sm 22, 50; Ps 18[17], 50). Przyjęte zbawienie i rozpoznanie wierności Boga staje się podstawą świadectwa Żydów wobec pogan.

⁸ Por. J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj...*, dz. cyt., s. 294.

⁹ Por. F. Gryglewicz, *Ewangelia według św. Łukasza. Wstęp-przekład z oryginału-komentarz*, Poznań-Warszawa 1974, s. 214. Por. także: J. Kudasiewicz, „Wysławiam Cię, Ojcze, Panie nieba i ziemi” (Łk 10, 21), w: *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Ząbki 2006, s. 293-299; H. Langkammer, *Modlitwa Jezusowa w Duchu Świętym* (Łk 10, 21-22), w: *Uważajcie jak słuchacie* (Łk 8, 18). *Teoria i praktyka lectio divina*, red. H. Witczyk – S. Haręzga, Kielce 2004, s. 7-18.

¹⁰ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3390.

ci prości i niewykształceni w Prawie Bożym ludzie stali się uprzywilejowanymi odbiorcami objawienia. Okazali się otwarci na poznanie prawdy nadprzyrodzonej, dlatego Bóg znalazł w nich upodobanie i darzy ich miłością. Przeciwną postawę przyjmują ci, którzy uważają, że własnym umysłem mogą zgłębić tajemnice Boże.

Co jest jednak treścią objawienia przekazanego *nēpioi*? Znaczenie wyrażenia „te rzeczy” (10, 21) może być odczytane poprzez kontekst poprzedzający i wtedy można przyjąć, że przedmiotem objawienia przekazanego prostym uczniom Jezusa są „tajemnice królestwa Bożego”, czyli zbawczy plan Boga ukazujący drogę prowadzącą do zbawienia (por. 8, 10). W perykopie bezpośrednio poprzedzającej mowa jest o zwycięstwie nad szatanem, które jest znakiem nadejścia królestwa Bożego (por. 10, 18). Jeśli jednak wyrażenie: „te rzeczy” połączy się ze zdaniem następnym (10, 22), wówczas odnoszą one czytelnika do więzi intymnej Jezusa z Jego Ojcem¹¹. Gdy połączy się kontekst poprzedzający z następującym, można przyjąć, że treścią hymnu Jezusa jest krótkie opowiadanie o relacji Jezusa do Ojca i do ludzi. Wysławia On Ojca, Pana nieba i ziemi za dar objawienia Boga człowiekowi, który zaprasza go do przyjaźni z sobą i przyjmuje go, zwyciężając zło i grzech. Jedynym i definitywnym objawieniem Boga jest sam Jezus, ponieważ tylko On jest Synem Ojca: „Ojciec mój przekazał Mi wszystko. Nikt też nie wie, kim jest Syn, tylko Ojciec; ani kim jest Ojciec, tylko Syn i ten, komu Syn zechce objawić” (10, 22). Choć poznanie między Ojcem i Synem jest poznaniem wyłącznym („nikt nie zna”), nie stanowi kręgu zamkniętego, lecz ma charakter otwarty: „i ten, komu Syn zechce objawić” (10, 22). Człowiek może być dopuszczony do udziału w dialogu między Ojcem i Synem, jest to jednak wyłączny dar Boga, który wierzący zawdzięczają Chrystusowi. Dzięki władzy otrzymanej od Ojca („wszystko przekazał mi Ojciec” – w. 22) i dzięki poznaniu Ojca, jakie On sam posiada („nikt nie zna Ojca, tylko Syn” – w. 22), Jezus jest jedynym prawdziwym i definitywnym objawieniem Ojca. Jezus objawia tajemnicę Boga Ojca, którego zna głęboko i doświadczalnie. Z hymnu Jezusa wynika, że również On jest tajemnicą, której człowiek nie jest w stanie poznać o własnych siłach: „Nikt nie zna Syna, tylko Ojciec”. Chrystus nie tylko objawia Ojca, ale również jest objawiony jako Syn Boga. Szczególną rolę w tym objawieniu Jezusa i Jego związku z Ojcem odgrywa Duch Święty (por. Łk 3, 21-22).

Można też przyjąć, że istnieje ścisły związek między hymnem pochwalnym (Łk 10, 21-22) a Łukasowym opisem chrztu w Jordanie (Łk 3, 21-22). W obu tych tekstach obecny jest Duch Święty; w obydwu Jezus się modli; w każdym z nich jest wzmianka o niebie oraz o relacji synowskiej do Ojca. Głos z nieba: „Tyś jest mój Syn umiłowany, w Tobie mam upodobanie” (w. 22) można przyjąć za streszczenie całego hymnu objawieniowego¹².

Reasumując, można stwierdzić, że Jezus wysławia Boga w radości i w duchu synowskiej jedności. Jezusowa modlitwa uwielbienia Ojca umotywowana jest Bożym

¹¹ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza...*, dz. cyt., s. 551.

¹² J. Kudasiewicz, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj...*, dz. cyt., s. 298.

wyborem ubogich, by im objawić tajemnicę królestwa Bożego, którą jest przede wszystkim relacja bliskości i miłości między Ojcem i Synem, a także zaproszenie człowieka do udziału w tej więzi.

Drugi tekst dotyczący modlitwy Jezusa ukazuje Go przed męką na Górze Oliwnej (por. Łk 22, 39-46). Analiza struktury perykopy wykazuje, że na początku, na końcu i w centrum znajduje się motyw modlitwy, próby (pokusy), wewnętrznej walki Jezusa oraz całkowitego posłuszeństwa Ojcu. Łukasz wskazuje tu modlącego się Jezusa oraz polecenie modlitwy, jakie daje On towarzyszącym Mu uczniom. W perykopie tej czterokrotnie (22, 40.41.44.46) pojawia się czasownik *proseuhoimai*, który oznacza „modlić się”, „prosić kogoś, za kogoś, nad kims”. Łukasz ten sam czasownik¹³ odnosi do modlitwy Jezusa (2 razy) i modlitwy uczniów (2 razy), co może wskazywać na zaproszenie, by modlili się tak, jak On.

Jezus, zachęcając uczniów do modlitwy, uzasadnia następująco: „abyście nie ulegli pokusie” (22, 40). Grecki rzeczownik *peirasmos* może oznaczać zarówno „pokusa”, jak i „próba”¹⁴. W badanej perykopie rzeczownik ten występuje bez rodzajnika, co wskazuje na to, że odnosi się do wszelkich trudności, przeszkód

¹³ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 4205. Czasownik *proseuhoimai* aż 86 razy występuje w NT, z czego w dziele Łukasza 34 razy (Łk 3, 21; 5, 16; 6, 12; 9, 18.28.29; 11, 1; 22, 40. 41.44.46; 1, 10; 6, 28; 11, 1-2; 18, 1.10.11; 20, 47; Dz 1, 24; 6, 6; 8, 15; 9, 11.40; 10, 9.30; 11, 5; 12, 12; 13, 3; 14, 23; 16, 25; 20, 36; 21, 5; 22, 17; 28, 8). Autorzy Nowego Testamentu używają też innych terminów na określenie modlitwy. Najczęściej występującym rzeczownikiem (37 razy) jest *proseuhe*, który oznacza „modlitwę do Boga” oraz „miejsce modlitwy” (por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 4204). Stosuje go Łukasz, pisząc o modlitwie Jezusa, o modlitwie Maryi i innych osób razem z Nią, o modlitwie wierzących (por. Łk 6, 12; 22, 45; Dz 1, 14; 2, 42; 3, 1; 6, 4; Dz 10, 4; 10, 31; 12, 5). Kolejnym terminem jest rzeczownik *densis*, który oznacza „prośbę do Boga”, „modlitwę” i występuje w NT 18 razy (por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 1155). Poza dziełem Łukasza (Łk i Dz) termin ten występuje w Rz 10, 1; 2 Kor 1, 11; 9, 14; Ef 6, 18a, b; Flp 1, 4a, b.19; 4, 6; 1 Tm 2, 1; 5, 5; 2 Tm 1, 3; Hbr 5, 7; Jk 5, 16; 1 P 3, 12. Trzy razy rzeczownik ten stosowany jest przez Łukasza (por. 1, 13; 2, 37; 5, 33). Rzadziej stosowanym rzeczownikiem jest *enteudzis*, który oznacza „wstawiennictwo”, „modlitwę” i występuje tylko dwa razy (1 Tm 2, 1; 4, 5) (por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 1783). Natomiast rzeczownik *euthe* oznacza „modlitwę” (Jk 5, 15) oraz „ślub”, „przysięgę” (Dz 18, 18; 21, 13) (por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 2167).

W NT występują także cztery czasowniki dotyczące modlitwy: *theomai* oznacza „potrzebować”, „prosić o coś”, „prosić kogoś”, „prosić za kims” (22 razy). Najczęściej stosuje go Łk w odniesieniu do modlitwy Jezusa, ludzi oraz prośby kierowanej przez ludzi do Jezusa (10, 2; 5, 12; 9, 38; 21, 36; 22, 32; Dz 4, 31; 8, 22.24; 10, 2).

Kolejny czasownik to *euchomai*, oznaczający „modlić się do Boga”, „prosić Boga”. Czasownik *euchomai* posiada jeszcze drugie znaczenie: „życzyć sobie”, „pragnąć czegoś” (por. Dz 27, 29; Rz 9, 3; 3 J 2); por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 2168). W tym znaczeniu Łk stosuje go raz (Dz 26, 29). W NT obecny jest też czasownik *leitourego*, który oznacza „modlić się” w znaczeniu „sprawować kult” (por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3000), występuje u Łk w Dz (13, 2).

¹⁴ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3863.

i prześladowań, przez które ich wierność Jezusowi będzie poddana próbie. Łukasz rzeczownik *peirasmos* odnosi też do kuszenia przewycięzonego przez Jezusa na pustyni (por. 4, 13), ponadto w przypowieści o siewcy opisuje nim doświadczenie tych, którzy „nie mają korzenia, wierzą do czasu, a w chwili pokusy odstępują” (8, 13). W modlitwie *Ojcze nasz* związany jest z prośbą kierowaną do Boga Ojca: „nie dopuść, abyśmy ulegli pokusie” (11, 4), w *Dziejach Apostolskich* wskazuje na doświadczenia, przez jakie przechodził Paweł (Dz 20, 19). Można więc przyjąć, że Łukasz przypomina uczniom, że sami o własnych siłach nie pokonają pokus ani próby duchowej, lecz w modlitwie mają powierzać się Bogu i Panu¹⁵. Wskazówka ta ma doniosłe znaczenie dla każdego chrześcijanina, wierzącego Bogu i starającego się iść Jego drogą.

Jezus, który często modlił się na odosobnieniu, podczas modlitwy przed męką nie odchodzi zbyt daleko: „na odległość około rzutu kamieniem” (22, 41). Modli się, klęcząc na kolanach. W tradycji żydowskiej zwykle modlono się na stojąco (por. Łk 18, 11). Postawę klęczącą przyjmowano, gdy modlitwa stawała się intensywniejsza, wyrażająca uniżenie. Taką modlitwę chrześcijan wzmiankuje Łukasz w *Dziejach Apostolskich* (por. Dz 7, 60; 21, 5), klęcząc, modlą się Piotr (por. Dz 9, 40) i Paweł (por. Dz 20, 36).

Łukasz relacjonuje, że Jezus kieruje swą modlitwą do Boga, mówiąc: „Ojcze”, grec. *Pater* (Łk 22, 42). Tak samo Jezus zwraca się w swej modlitwie na krzyżu: „Ojcze, przebacz im, bo nie wiedzą, co czynią” (Łk 23, 34) oraz „Ojcze, w ręce Twoje powierzam Ducha mego” (23, 46). Ewangelista Łukasz zwraca szczególną uwagę na objawienie Boga jako Ojca, będącego Ojcem Jezusa, o którym Jezus mówi „mój” (Łk 2, 49; 10, 22; 22, 29; 24, 49), który „zna” Jezusa (Łk 10, 22), który Synowi „przekazuje królestwo” (Łk 22, 29). Jezus wskazuje na „sprawy Ojca” (Łk 2, 49), na „obietnicę Ojca” (Łk 24, 49)¹⁶. Wśród przymiotów Boga Ojca Łukasz akcentuje to, że jest „miłosierny” (Łk 6, 36; Łk 15, 1-32)¹⁷. Jezus zachęca swoich uczniów, by w modlitwie zwracali się do Boga „Ojcze” (Łk 11, 2), to znaczy, by otwierali się na tę synowską relację z Bogiem.

Podczas modlitwy na Górze Oliwnej Jezus prosi Boga jako swego Ojca, aby oddalił od Niego te cierpienia, jakie Go czekają, jednocześnie wyrażając gotowość wyrzeczenia się swojej woli, a przyjęcia woli Boga Ojca. Wydaje się, że kluczowym jest tu rzeczownik *thelema*, oznaczający „wolę”, „przedmiot chcenia”, „to, co ktoś

¹⁵ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza...*, dz. cyt., s. 474; por. także: M. Bednarz, *Analiza literacka opisu modlitwy na Górze Oliwnej i pojmania Jezusa* (Łk 22,39-53), „*Studia Warmińskie*”, 12(1975), s. 449-455.

¹⁶ Więcej na ten temat: H. Langkammer, *Bóg jako Ojciec w świetle Nowego Testamentu*, Radom 1999, s. 104-108.

¹⁷ Por. J. Łach, *Przypowieść o synu marnotrawnym – obrazem miłosierdzia ucieleśniającego sprawiedliwość*, „*Communio*”, 1 (1981), z. 1-2, s. 87-97; K. Romaniuk, *Biblijny traktat o miłosierdziu*, *Ząbki* 1994, s. 108-112; D. Muszytowska, *Dramat ojcowskiej miłości* (Łk 15, 11-32), „*Verbum Dei*” 23(2013), s. 105-126.

chce”¹⁸. W badanej perykopie rzeczownik ten odniesiony jest do woli Jezusa, który wyraża gotowość przyjęcia woli Boga. Rzeczownik, choć poza badanym miejscem nie występuje w Ewangelii wg św. Łukasza, to w *Dziejach Apostolskich* określa „wołę” Boga Ojca (por. Dz 13, 22; 21, 14; 22, 14). Św. Mateusz używa rzeczownika grec. *thelema* w modlitwie *Ojcze nasz*, gdzie umieszcza na drugim miejscu prośbę „niech Twoja wola spełnia się na ziemi, tak jak w niebie” (6, 10), co zdaje się wskazywać na to, że poznanie i wypełnienie woli Boga jest dla wierzącego darem łaski Boga Ojca. Ponadto Jezus podkreśla, że prawdziwego Jego ucznia charakteryzuje spełnianie woli Boga Ojca (por. Mt 7, 21), a przez to staje się prawdziwym krewnym Jezusa (por. Mt 12, 50; por. Mk 3, 35).

W dalszej części modlitwy Jezusa przed męką Łukasz wzmiankuje pojawienie się anioła, „który pokrzepiał” Jezusa (22, 43). Ukazujący Mu się anioł jest znakiem odpowiedzi Ojca na modlitwę Syna, znakiem obecności Ojca przy Jezusie. Misją anioła jest to, by „pokrzepić” Jezusa. Zastosowany przez Łukasza czasownik *enishuo* oznacza „odzyskiwać siły”, „umacniać”, „przywracać siły”¹⁹. Występuje on jeszcze w *Dziejach Apostolskich*, gdzie odniesiony jest do Pawła, który po modlitwie Ananiasza przejrzał, został napełniony Duchem Świętym, „a gdy spożył posiłek, odzyskał siły” (Dz 9, 19). Można przyjąć, że Łukasz ukazuje tu Jezusa w ludzki sposób, jako Tego, który zмага się i potrzebuje Bożego umocnienia. Kolejne określenie zastosowane przez Łukasza dla opisanego stanu Jezusa na Górze Oliwnej to *agonia*. Rzeczownik ten oznacza „zmaganie się”, „udrękę”²⁰. Terminem tym określano, w pierwszym rzędzie, walkę zapaśników na igrzyskach, ale też stan duchowy, który mógł towarzyszyć zawodnikowi przed walką i w czasie jej trwania²¹. Ewangelista podkreśla zmaganie się Jezusa i sposób, w jaki tę udrękę przeżywał: „jeszcze usilniej się modlił” (22, 44). Dalej Łukasz wzmiankuje, że „Jego pot był jak gęste krople krwi, sączące się na ziemię” (22, 44). Ewangelista nie pisze, że Jezus pocił się krwią, ale przez zastosowaną przez niego metaforę, wskazującą na podobieństwo do „gęstych kropli krwi”, podkreśla intensywność toczzonej przez niego walki.

Komentarzem do perykopy Łukasza o modlitwie Jezusa na Górze Oliwnej może być fragment Listu do Hebrajczyków, gdzie autor wspomina, iż Jezus „z głośnym wołaniem i płaczem za dni ciała swego zanosił gorące prośby i błagania do Tego, który mógł Go wybawić od śmierci” (Hbr 5, 7). I dalej stwierdza: „a chociaż był Synem, nauczył się posłuszeństwa przez to, co wycierpiał. A gdy wszystko wykonał, stał się sprawcą zbawienia wiecznego dla wszystkich, którzy Go słuchają”

¹⁸ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 2297.

¹⁹ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 1767. W Starym Testamencie znajdują się teksty wskazujące na to, że Bóg posyłając anioła udzielał pokrzepienia ludziom znoszącym jakieś cierpienia (por. np. Dn 3, 49n; 10, 1-19n).

²⁰ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 75.

²¹ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza...*, dz. cyt., s. 478.

(Hbr 5, 8-9). Tekst Listu do Hebrajczyków pogłębia teologiczne przesłanie ufnej modlitwy Jezusa i Jego bezgranicznego posłuszeństwa.

Kiedy Jezus przerywa swą modlitwę i wraca do uczniów, zastaje ich pogrążonych w głębokim śnie. Tylko Łukasz podaje racje tego braku czujności: „zastał ich śpiących ze smutku” (22, 45). Grec. rzeczownik *lype* oznacza „smutek”, „zmartwienie”, „ból” (duchowy)²². Poza badanym miejscem występuje w Ewangelii wg św. Jana (16, 6.20.21.22), gdzie Jezus zapowiada smutek, płacz uczniów z powodu Jego męki i ten „smutek przemieni się w radość”, gdy zobaczą Go zmartwychwstałego (por. J 20, 20). Po modlitwie na Górze Oliwnej Jezus zachęca uczniów do modlitwy, by „nie ulegli pokusie” (22, 46).

Warto podkreślić, że przytoczony przez Łukasza opis Jezusowej modlitwy przed męką ukazuje umocnienie Go przez Ojca, ale i trud, udręka następują już po decyzji i wyrażonej zgodzie na przyjęcie woli Boga Ojca. Dla uczniów Jezusa jest ona świadectwem, że decyzja i zgoda wewnętrzna nie wykluczają walki duchowej oraz trudu przyjęcia tego, do czego Bóg zaprasza, choć to przekracza ludzką logikę.

Podsumowując, należy stwierdzić, że ewangelista Łukasz ukazuje treść modlitwy Jezusa skierowanej do Boga Ojca. Modlitwa ta ma charakter modlitwy uwielbienia Boga i prośby o wypełnienie Jego woli. Uwielbienie ma charakter modlitwy synowskiej, ukazuje Jezusa rozradowanego w Duchu Świętym i wysławiającego Ojca za to, że ludziom prostego serca objawia misterium więzi między Nim i Synem oraz zaprasza do udziału w tej więzi wierzących. Modlitwa Jezusa przed męką na Górze Oliwnej również ukazuje Jego głęboką więź z Ojcem i pragnienie posłuszeństwa Ojcu do końca. Jednocześnie Łukasz kreśli portret Jezusa, który toczy wewnętrzną walkę wobec czekających Go cierpień i zaprasza uczniów, by modlili się tak, jak On.

2. Modlitwa Maryi

Łukasz w swej Ewangelii obok modlitwy Jezusa wskazuje modlącą się Maryję, która podobnie jak Jezus przyjmuje wolę Boga przy zwiastowaniu (Łk 1, 26-38) i wielbi Pana przy nawiedzeniu Elżbiety (Łk 1, 46-56).

Św. Łukasz, podając perykopę o zwiastowaniu Maryi, wskazuje na to, że Bóg inicjuje spotkanie z Nią. Maryja przyjmuje sposób patrzenia Boga na Nią samą, odważnie stawia pytanie o sposób realizacji powierzonej Jej misji i w końcu ulegle przyjmuje plan Boga dla Jej życia. Łukasz rozpoczynając perykopę o zwiastowaniu Maryi (Łk 1, 26-38) stwierdza, że „posłany został anioł Gabriel od Boga” (Łk 1, 26). Zastosowana forma *indicativus aoristum passivum* akcentuje Boga jako działającego, posyłającego. Czasownik greck. *apostello*, oznaczający „posyłać”,

²² Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3068. Inne miejsca: Rz 9, 2; 2 Kor 2, 1.3.7; 7, 10a, b; 9, 7; Flp 2, 27a, b; Hbr 12, 11; 1P 2, 19.

„wysłać”, występuje w Nowym Testamencie 132 razy²³. Podmiotem posłania jest Bóg, który wysła „posłańca”, „zwiastuna” (grec. *angelos*). Łukasz wspomina anioła Gabriela dwa razy. Poza badanym miejscem występuje on jeszcze w zwiastowaniu Zachariaszowi narodzin Jana. Tam anioł przedstawia się następująco: „Ja jestem Gabriel, stojący przed Bogiem. I zostałem posłany, aby mówić z tobą i oznajmić ci tę wieść radosną” (Łk 1, 19). Rzeczownik „anioł” nie określa natury, lecz funkcję, misję. Autor Listu do Hebrajczyków wyjaśnia, że aniołowie są „duchami przeznaczonymi do usług, posłanymi na pomoc starającym się osiąść zbawienie” (Hbr 1, 14)²⁴.

To posłanie Gabriela przez Boga ma bardzo konkretny charakter. Został on posłany „do miasta w Galilei, zwanego Nazaret, do dziewicy poślubionej mężowi imieniem Józef, z rodu Dawida, a dziewicy było na imię Maryja” (Łk 1, 27). Można więc przyjąć, że Bóg inicjuje, rozpoczyna szczególny dialog z Maryją w Jej miejscu zamieszkania, w Nazarecie, w Galilei. Jednocześnie Bóg zna Ją po imieniu, zna Jej plany na życie, podjęte zobowiązania i sytuację społeczną. Ruch ze strony Boga, dynamikę inicjatywy z Jego strony Łukasz zdaje się podkreślać, zaznaczając, że „posłaniec” Gabriel nie tylko otrzymał misję, ale rzeczywiście wypełnił ją: „wszedł do niej” (Łk 1, 28). Użyty tu czasownik *eiserhomai*, oznaczający „wchodzić”, „przychodzić do kogoś”, „przybywać do kogoś”²⁵, odnoszony jest do anioła także w Dziejach Apostolskich, gdzie Łukasz stwierdza: „około dziewiątej godziny ujrzał w widzeniu wyraźnie anioła Pańskiego, który wszedł do niego i powiedział: «Korneliuszu!»” (10, 3).

Kolejnym aspektem Bożej inicjatywy spotkania z Maryją jest rozpoczęcie dialogu: „anioł rzekł”. Użyty przez Łukasza czasownik *eipen* w formie indicativus aoristi activi od *lego* oznacza „mówić”, „powiedzieć coś”²⁶. Wydaje się, że można przyjąć, iż zainicjowane przez Boga spotkanie z Maryją było dla Niej przede wszystkim zaproszeniem do przyjęcia Boga, Bożego posłańca i wsłuchania się w to, co ma Jej do powiedzenia. Po drugie Maryja przyjmuje to, jak Bóg Ją widzi, jak On widzi Jej serce. W pozdrowieniu Gabriela wybrzmiewa określenie: „pełna łaski” (Łk 1, 28), dosł. „która zostałaś i pozostaniesz wypełniona łaską Boga”. Użyte tu wyrażenie grec. *kecharitomene* pochodzi od czasownika *charitō*, który występuje w całej Biblii tylko cztery razy (por. Syr 9, 8; 18, 17; Łk 1, 28; Ef 1, 6) i oznacza „przemienić kogoś przez łaskę”, „czynić go przez to miłym Bogu, pełnym wdzięku, świętym”. Tym, który dokonuje tej przemiany, jest sam Bóg; czyni to z miłości. Łaska oznacza tu miłość, życzliwość Boga wobec Maryi; postawę pełną dobroci i miłości (por. Łk 1,

²³ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 641.

²⁴ Por. P.-M. Galopin, *Aniołowie*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, Poznań 1994, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1994, s. 48.

²⁵ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 1519.

²⁶ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 2996.

48.49.50.54)²⁷. Maryja, słysząc pozdrowienie, nie protestuje, lecz „zmieszała się na te słowa i rozważała, co by miało znaczyć to pozdrowienie” (Łk 1, 29).

Postawę Maryi na pozdrowienie anioła Łukasz opisuje za pomocą dwóch czasowników: „zmieszała się” i „rozważała”. Pierwszy z nich, grec. *diatarasso*, użyty w formie aoristum passivum oznacza „wprawiać w zamieszanie”, „zmieszać”, stanowi *hapax legomenon* w Nowym Testamencie²⁸. To, co usłyszała, było dla Maryi zaskakujące, wprawiło Ją w zamieszanie, dlatego „rozważała”. Grec. czasownik *dialogizomai* oznacza „rozważać”, „zastanawiać się”, „myśleć”²⁹. Dla odkrycia znaczenia czasownika „rozważać” pomocne może być odczytanie go w kontekście perykopy opisującej pokłon pasterzy Nowonarodzonemu, gdzie „Maryja zachowywała te sprawy i rozważała (dosł. „składała”) je w swoim sercu” (Łk 2, 19). Podobną postawę Maryi ewangelista wzmiankuje przy okazji znalezienia Pana Jezusa w świątyni: „Matka Jego chowała (dosł. „strzegła”) wiernie wszystkie te sprawy w swym sercu” (Łk 2, 51). Kontekst wskazuje na tajemnicę wcielenia, w którym Maryja czynnie uczestniczy. Zwiastowanie wywołało u Maryi zakłopotanie i rozważanie usłyszanych treści. Użyty przez Łukasza czasownik *dialogizomai* pokazuje niesłyszana nowość zawartą w pozdrowieniu anioła, a niezwykłość tych określeń sprawiła, że Maryja zastanawiała się nad sensem skierowanych do Niej słów. Wyrażały one Jej wielką godność, ale nie wyjaśniały przyczyny szacunku, z którym zwracał się do Niej wysłannik Boży³⁰. W kontekście narodzenia i pokłonu pasterzy (por. Łk 2, 19) występuje czasownik *sumballo*, który oznacza „rozważać”, „zastanawiać się”³¹. Ma on sens dynamiczny, jego znaczenie odnosi się do swoistej walki, ścierania się poglądów kilku osób lub myśli jednego człowieka i plastycznie opisuje to, co działo się w sercu Maryi: zestawiała swoją wiedzę o Jezusie i wiadomości otrzymane od pasterzy³². W perykopie ukazującej dwunastoletniego Jezusa w świątyni Łukasz wskazuje, iż Maryja staje się niejako skarbcem, w którym gromadzi wszystkie sprawy i wydarzenia związane z życiem Jej Syna. Przerastają one możliwości zrozumienia, ale później moc Ducha Świętego pozwoli zgłębić ich sens w świetle

²⁷ Por. J. Kudasiewicz, *Oto Matka twoja. Biblijny katechizm maryjny*, Kielce 2007, s. 16; por. także: F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza...*, dz. cyt., s. 112.

²⁸ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 1292.

²⁹ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 1254. Poza badanym miejscem w tym znaczeniu występuje: Mt 16, 7.8; 21, 25; Mk 2, 6.8a, b; Łk 3, 15; 5, 21.22; 12, 17.

³⁰ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza...*, dz. cyt., s. 113; por. P. Łabuda, *Rozważać słowo Boże w sercu. Zwiastowanie jako przykład „dialogizomai”* (Łk 1, 26-38), w: *Przybliżyło się Królestwo Boże*, Fs. R. Bartnicki, red. W. Chrostowski, Warszawa 2008, s. 312-323.

³¹ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 4680.

³² Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza...*, dz. cyt., s. 174; por. także: W. Sotowski, *Maryja przechowywała wszystkie te sprawy w sercu swoim* (Łk 2, 19.51b), w: *Studia z teologii św. Łukasza*, red. F. Gryglewicz, Poznań – Warszawa – Lublin 1973, s. 88-104.

zmartwychwstania Chrystusa³³. Można też przyjąć, że zachowywanie i rozważanie w sercu słowa Bożego przez Maryję jest Jej modlitwą, medytacją słowa Bożego, kontemplacją Bożych dzieł.

Po pozdrowieniu zwiastun dodaje Maryi odwagi. Źródłem Jej ufności i wyzbycia się wszelkiego niepokoju ma być to, że „znalazła łaskę u Boga” (Łk 1, 30). Następnie zostaje Jej ogłoszony Boży plan wobec Niej: „Oto poczniesz i porodisz Syna, któremu nadasz imię Jezus. Będzie On wielki i będzie nazwany Synem Najwyższego, a Pan Bóg da Mu tron Jego ojca Dawida, będzie panował nad domem Jakuba na wieki, a Jego panowaniu nie będzie końca” (Łk 1, 31-33). Maryja, słysząc orędzie, prosi o pomoc w zrozumieniu sposobu realizacji planu Boga względem Jej życia i misji Jej powierzonej: „Jakże się to stanie, skoro nie znam męża?” (Łk 1, 34). Jej pytanie zawiera zgodę, ale też niezrozumienie. Dalsza część orędzia anioła przynosi pewne światło odnośnie do zamiarów Boga wobec Niej³⁴. „Duch Święty zstąpi na ciebie i moc Najwyższego osłoni cię” (Łk 1, 35). Anioł Pana wyjaśnia za pomocą dwóch obrazów. Najpierw wskazuje, że Maryja stanie się matką Syna Bożego dzięki szczególnemu działaniu Ducha Świętego, znajdzie się Ona pod bezpośrednim Jego działaniem. Zapowiada, że Jego obecność przynosi skutki przekraczające ludzkie możliwości. Dalej stwierdza, że Maryja „osłonięta” mocą Najwyższego zostanie napełniona obecnością Świętego, tj. Syna Bożego³⁵. Choć Maryja nie prosi o znak, otrzymuje zapewnienie, że Jej krewna Elżbieta, mimo niepłodności i podeszłego wieku, dzięki Bożej interwencji stanie się matką (por. Łk 1, 36-37).

Na słowa Boże zapowiadające Jej misję Maryja odpowiada: „Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa twego” (1, 38). Użyta tu rzadka forma gramatyczna grec. *genoito moi* (dosł. „oby się stało mi”), tak zwany *optativus* – *genoito*, wyraża radość i pełną entuzjazmu zgodę na posłanie Boże oraz szczerą pragnienie realizacji Bożych planów zbawienia. Samookreślenie się Maryi terminem „służebnica” wyraża gotowość i posłuszeństwo wobec słowa Bożego. Wskazuje też na Jej podobieństwo do Jezusa sługi (por. Mt 20, 28; Flp 2, 7)³⁶.

Spotkanie Maryi z Bogiem dokonało się dzięki Jego inicjatywie i zaangażowaniu. Przez anioła Bóg pozwala Jej doświadczyć, że otrzymuje misję, która przekracza ludzkie możliwości. W jej realizację zaangażowany jest Bóg. Choć Maryja przeżywa

³³ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza...*, dz. cyt., s. 206; por. A. Tronina, „Matka Jego zachowywała wszystkie te słowa w sercu”, *„Roczniki Teologiczne”* 52/1 (2005), s. 67-79.

³⁴ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według św. Łukasza...*, dz. cyt., s. 116; por. także: M. Czajkowski, *Perykopa Zwiastowania (Łk 1, 26-38) w perspektywie trynitarnej*, „*Salvatoris Mater*” 2/3 (2000), s. 11-25.

³⁵ Więcej na ten temat: J. Kudasiewicz, *Maryja w tajemnicy Kościoła w teologii św. Łukasza*, w: *Matka Odkupiciela. Komentarz do encykliki „Redemptoris Mater”*, S. Grzybek, Kraków 1988, s. 71.

³⁶ Por. J. Kudasiewicz, *Biblijne podstawy mariologii eklezjotypicznej*, w: *Matka Jezusa pośród pielgrzymującego Kościoła*, red. J.S. Gajek, K. Pek, Warszawa 1993, s. 52n.; por. także: P. Łabuda, *Genoito moi jako dzieło łaski Bożej przyjęte wiarą przez Maryję (Łk 1, 26-38)*, „*Ruch Biblijny i Liturgiczny*” 61 (2008) 1, s. 15-27.

niepokój, a wyjaśnienia anioła pozostawiają Ją wobec Misterium Bożego dzieła, zgadza się na to i wyraża pełną radości dyspozycyjność i uległość.

W scenie nawiedzenia Elżbiety Łukasz ukazuje Maryję wielbiącą Boga (por. Łk 1, 46-55). Hymn dziękczynno-wielbiący³⁷ ma prostą trójczłonową strukturę: wprowadzenie (1, 46b-47); osobiste motywy dziękczynienia i wielbienia Boga (1, 48-50); motywy dziękczynienia zaczerpnięte z historii zbawienia (1, 51-55). W obu częściach głównym powodem wielbienia Boga przez Maryję jest Jego miłosierdzie (ww. 50.54), którym darzy On pokornych (ww. 48.52)³⁸.

Modlitwa Maryi rozpoczyna się od słów: „Wielbi dusza moja Pana” (w. 46b). Czasownik greck. *megalyno* dosłownie oznacza „czynić wielkim”, „zwiększać” (por. Łk 1, 58), jednak w znaczeniu przenośnym oznacza „uwielbić”, „sławić”, „chwalić”³⁹. Poza badanym miejscem Łukasz używa go w Dziejach Apostolskich, przykładowo w kontekście chrztu pierwszych pogan, na których został wylany Duch Święty, którzy mówili językami i wielbili Boga (por. Dz 10, 46). Osobą, którą Maryja uwielbia, ogłasza wielkim, jest „Pan”, greck. *Kyrios*. Ten szczegół jest ważny, gdyż termin ten występuje w Ewangelii wg św. Łukasza 103 razy, w Dziejach Apostolskich 107 razy⁴⁰. Łukasz nie odnosi tego terminu zawsze do Jezusa. Tam, gdzie to czyni, stosuje w różnym znaczeniu, czasem jest to tytuł grzecznościowy, czasami ma wydźwięk teologiczny, wskazuje na eschatologiczną władzę lub osobę posiadającą Boską godność. W znaczeniu ściśle teologicznym tytuł „Pan” występuje w Ewangeliach dzieciństwa (por. Łk 1-2) oraz w perykopach paschalnych (por. Łk 24). W Ewangeliach dzieciństwa (por. 1, 43) tytuł *Kyrios* wskazuje na godność królewską Jezusa. W polemice z Żydami swą Boską godność Jezus wykazuje na podstawie Ps 110, 1, gdzie jest podkreślona Jego wyższość nad Dawidem (por. Łk 20, 41-44). Również w Dziejach Apostolskich Piotr podkreśla tę prawdę: „Tego właśnie Jezusa wskrzesił Bóg, a my wszyscy jesteśmy tego świadkami. Wyniesiony na prawicę Boga, otrzymał od Ojca obietnicę Ducha Świętego i zesłał Go, jak to sami widzicie i słyszycie. Bo Dawid nie wstąpił do nieba, a jednak powiada: Rzekł Pan do Pana mego: Siądź po prawicy mojej, aż położę nieprzyjaciół Twoich podnóżkiem stóp Twoich. Niech więc cały dom Izraela wie z niewzruszoną pewnością, że tego Jezusa, którego wyście ukrzyżowali, uczynił Bóg i Panem, i Mesjaszem” (Dz 2, 32-36).

³⁷ Por. K. Bardski, *Biblijny kontekst hymnu Magnificat*, „Colloquia Litteraria UKSW” 1(2015), s. 19. (s. 19-27). Przyjmuje się, że mamy tu do czynienia z modlitwą Kościoła pierwotnego, utkaną z cytatów i aluzji biblijnych, najbliższą biblijną paralelą jest 1Sm 2, 1-10; por. także: S. Grzybek, *Wielbi dusza moja Pana*, Częstochowa 1996, s. 25-34. Szczegółowe wyjaśnienie kwestii literackich daje J. Kozyra, *Magnificat – kantyk Maryi i maryjna pieśń Kościoła*, w: „Bóg jest miłością” (1 J 4, 16). *Studia dla ks. prof. J. Kudasiewicza w 80. Rocznice urodzin*, W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 252-266; por. W.M. Stabryła, *Raduję się w Bogu. Hymn Anny (1 Sm 2, 1b-10) hymnem Maryi (Łk 1, 46b-55), „Salvatoris Mater” 8(2006) nr 3-4, s. 38-49.*

³⁸ Por. A. Tronina, *Magnificat – portret duszy Maryi*, „Salvatoris Mater” 8(2006) nr 3-4, s. 24 (22-37).

³⁹ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3159.

⁴⁰ Dla porównania należy zauważyć, że Mk tylko 18 razy, Mt 80, J 52.

Jezus Pan według Łukasza przedstawiony jest jako Ten, który jest ponad historią, tą historią kieruje i który prowadzi ludzkość ku wypełnieniu się czasów. Tytuł *Kyrios* nie został nadany Jezusowi po raz pierwszy w środowisku chrześcijańsko-hellenistycznym, ale jak wskazują źródła (por. 1 Kor 16, 22, Ap 22, 20) używany był wcześniej w gminie jerozolimskiej. Łukasz jest wierny starożytnej tradycji chrześcijańskiej. Ten szczegół wskazuje na wymiar eklezjalny uwielbienia Pana. Jest to element redakcyjny, wskazujący na to, że Jezus dla Łukasza jest wywyższonym *Kyriosem*, obecnym w swoim Kościele. W takim kontekście Maryja reprezentuje wspólnotę wierzących Kościoła wielbiącą Pana⁴¹.

Postawa uwielbienia Pana łączy się w hymnie Maryi z tym, że Jej „duch raduje się w Bogu, moim Zbawcy” (Łk 1, 47), dosłowne tłumaczenie brzmi: „rozweselił się duch mój z Boga, wybawcy mego”. Grec. czasownika *agalliao*, oznaczającego „weselić się”⁴², Łukasz używa w relacji o uwielbieniu Ojca przez Jezusa, którą to relację rozpoczyna stwierdzeniem: „Jezus rozradował się w Duchu Świętym” (Łk 10, 21). Innym razem łączy go z wiarą, gdy pisze o strażniku więzienia – świadku cudownego uwolnienia Pawła i Sylasa (por. Dz 16, 34). Podobnie rzeczownik *agal-liais* odnoszony jest do tych, którzy „rozweselą się” z narodzin Jana Chrzciciela (por. Łk 1, 14) oraz do wspólnoty chrześcijan, którzy „łamiąc chleb po domach, spożywali posiłek w radości” (Dz 2, 46). Można więc zauważyć, że radość, o której jest mowa w hymnie Maryi, ma charakter duchowy, gdyż łączona jest z Bogiem, z Jego dziełami i darami. Wzmiankowane są tu „dusza” i „duch” Maryi, przez co zostaje zaakcentowane, że modlitwa uwielbienia wypływa z samej głębi Jej wnętrza i angażuje całą Jej osobę⁴³.

Bóg, będący przyczyną radości Maryi, nazwany jest „moim Zbawcą” (Łk 1, 47)⁴⁴. Tytuł grecki *soter* nie pojawia się w żadnej innej Ewangelii, natomiast w dziele Łukasza występuje jeszcze trzy razy. Anioł zwiastujący pasterzom nowinę o narodzeniu Jezusa nazywa Go: „Zbawiciel, Mesjasz, Pan” (por. Łk 2, 11). Piotr w swej mowie przed Sanhedrynem z odwagą głosi prawdę o zmartwychwstaniu Jezusa i stwierdza: „Bóg wywyższył Go na prawicy swej jako Władcę i Zbawiciela, aby zapewnić Izraelowi nawrócenie i odpuszczenie grzechów” (Dz 5, 31). Podobnie Paweł potwierdza, że z potomstwa Dawida „wywiódł Bóg Izraelowi Zbawiciela Jezusa” (Dz 13, 23). Uwielbienie Boga połączone z wewnętrzną radością rodzi się z doznanych dobrodziejstw, przede wszystkich przyjęcia osobiście daru zbawienia, uznania Boga za „mojego Zbawiciela”.

⁴¹ Zob. I. de la Potterie, *Le titre Kyrios dans l'évangile de Luc*, w: Mélanges B. Rigaux, Gembloux 1970, s. 132; G. Rosse, *Il Vangelo di Luca*, Roma 1992, s. 415.

⁴² Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 21.

⁴³ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza...*, dz. cyt., s. 132.

⁴⁴ Więcej na ten temat: S. Chłąd, *Magnificat orędziem o Bogu zbawiającym*, w: *Matka Odkupiciela. Komentarz do encykliki „Redemptoris Mater”*, S. Grzybek, Kraków 1988, s. 115.

Po wprowadzeniu (Łk 1, 46-47) w hymnie uwielbienia wskazane są osobiste motywy wdzięczności wobec Boga (Łk 1, 48-50). Najpierw Maryja wielbi Tego, który „wejrzał na uniżenie swojej służebnicy” (1, 48). Kluczowym jest tu termin *tapeinosis*, oznaczający „upokorzenie”, „uniżenie”, „niskość”⁴⁵. Poza badanym miejscem Łukasz rzeczownik ten odnosi jeszcze do Jezusa, gdzie cytowany jest tekst z Iz 53 (por. Dz 8, 33). Egzegeci opowiadają się za tym, by rzeczownik *tapeinosis* rozumieć w znaczeniu ubóstwa materialnego, ale też w znaczeniu bezwzględnej wyrzeczenia się zaufania do własnych sił, a całkowitego zawierzenia Bogu⁴⁶. Wydaje się, że można przyjąć, iż Maryja widzi siebie jako ubogą i zależną od Boga, jednocześnie wyznaje, że Bóg „wejrzał” (dosł. „popatrzył”) na Nią i wyniósł Ją do wielkiej godności matki Pana.

Następnie Maryja podkreśla: „Wszchemocny uczynił mi wielkie rzeczy” (por. Łk 1, 49). Warto zwrócić uwagę na rzeczownik *magaleios*, oznaczający „wielki”, „wzniosły”, „wspaniały”, „wielkie rzeczy”, „wielkie dzieła”⁴⁷. Łukasz stosuje ten rzeczownik jeszcze w Dziejach Apostolskich, gdzie odnosi go do wielkich dzieł Bożych dokonanych w dniu Pięćdziesiątnicy (por. 2, 11). Dla Maryi „wielkim dziełem” jest dziewicze poczęcie Syna Bożego za sprawą Ducha Świętego. Tu podmiot dokonujący „wielkich dzieł” nazwany jest tytułem *dynatos*, czyli „potężny”, „mocny”⁴⁸. Choć w naszym kontekście termin ten odnosi się do Boga, to Łukasz określa nim też Chrystusa (por. Łk 24, 19). Kolejnym motywem dziękczynienia Maryi jest doznane od Boga miłosierdzie (por. Łk 1, 50). Grec. rzeczownik *eleos* tłumaczony „litość”, „miłosierdzie”⁴⁹ poza badanym miejscem Łukasz stosuje w kantyku Zachariasza (1, 72.78). Występuje w prośbach kierowanych do Jezusa: „Jezusie, Mistrzu ulituj się nad nami” (Łk 17, 13), „Jezusie, Syna Dawida ulituj się nade mną” (Łk 18, 38.39). Wzmiankę o doznanym przez Boga miłosierdziu należy odczytać w kontekście całej Ewangelii Łukasza, który ukazuje Jezusa objawiającego miłosierdzie Boga Ojca.

W drugiej części kantyku Maryi perspektywa wyraźnie się poszerza, od motywów osobistych do tych związanych z działaniem Boga w historii zbawienia, szczególnie w dziejach Izraela (por. Łk 1, 51-55). Przywołanie „mocy ramienia” Bożego wskazuje na wydarzenia związane z wyprowadzeniem Izraela z Egiptu (por. Wj 6, 1.6; 15, 16). Z tym łączy się „rozproszenie pyszniących się zamysłami serc swoich” (por. Łk 1, 51). Jest tu ukazany Bóg, panujący również nad tymi, którzy siebie uważają za miarę wszystkich rzeczy (por. Ps 93, 2; 118, 21; Prz 3, 34; Hi 38, 15; Iz 2, 12)⁵⁰.

⁴⁵ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 4877.

⁴⁶ Por. O. da Spinetoli, *Maryja w Biblii*, Niepokalanów 1997, s. 109.

⁴⁷ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 3156.

⁴⁸ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 1413.

⁴⁹ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 1655.

⁵⁰ Por. F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza...*, dz. cyt., s. 136.

Kolejny werset kantyku: „strąca władców z tronu, a wywyższa pokornych” (Łk 1, 52) może zawierać aluzję odebrania tronu Saulowi, z powodu jego niewierności wobec Boga (por. 1Sm 15, 28) i powierzenia go Dawidowi, który w scenie powołania jest opisany jako najmłodszy członek rodziny i najmniej zasługujący na namaszczenie na króla (por. 1Sm 16). Podobnie jak poprzedni werset również ten zawiera paralelizm antytetyczny; głodni przeciwstawieni są bogatym, a nasycenie, którym Bóg obdarza głodnych, jest w opozycji do odprawienia z niczym opływających w dostatki. Werset ten ukazuje na działanie Boga, wybierającego i powołującego do ważnych zadań w dziele zbawienia tych, którzy według ludzkiej logiki nie mają żadnej pozycji społecznej.

Ostatni werset kantyku streszcza Boże działanie na rzecz narodu wybranego: „ujął się za swoim sługą Izraelem” (1, 54). Użyty tu czasownik *antilambanomai* oznacza „pomagać komuś”, „ujmować się za kimś”⁵¹. Łukasz stosuje go jeszcze w Dziejach Apostolskich w odniesieniu do ludzi w znaczeniu: „wspierać słabych” [BT] (por. Dz 20, 35). Przyjmuje się, że czasownik ten obejmuje takie treści, jak otoczenie kogoś opieką i udzielenie mu pomocy. Całe dzieje Izraela są świadectwem tego, że Bóg jest miłosierny i wierny swemu słowu, również wtedy, gdy lud się od niego odwraca. Szczęśliwy los ludzi bojących się Boga przeciwstawia nędzy niewierzących, pysznych i hardych, którzy zostaną rozproszeni jak plewy. Boża obietnica udzielona patriarsze Abrahamowi wreszcie doczeka się na swoje „tak” w Jej Synu, Jezusie⁵².

W kankyku uwielbienia Boga Maryja jest tą, która doświadcza dobrodziejstw od Boga, umie dostrzec ich wielkość i za nie dziękować. Jest jednak świadoma działania Boga, nie tylko w swoim życiu, ale też w historii Izraela i wysławia Go za sposób Jego działania, za opowiadanie się po stronie uciskanych, ufających w Jego pomoc, za dostrzeganie czystości serca swoich wybranych, za wierność przymierzu i wybraniu. Kankyk uczy zaufania Bogu i spojrzenia na świat przez pryzmat nadziei.

Reasumując, można stwierdzić, że modlitwa Maryi, podobnie jak modlitwa Jezusa, jest uległym przyjęciem woli Boga i uwielbieniem Go za łaski, jakich doznała osobiście, a także jakich doświadczył Izrael w swej historii. Modlitwa przy zwiastowaniu jest zainicjowana przez Boga. Postawa Maryi jest słuchaniem, rozważaniem, pytaniem o wyjaśnienie planu Boga, który przekracza ludzką logikę, poddaniem się działaniu Boga i misji przez Niego Jej powierzonej. Modlitwa Maryi u Elżbiety wyraża uwielbienie Boga, Pana, Zbawcy. Dostrzega wielkie dzieła Boga dokonane w Jej życiu oraz w dziejach narodu wybranego. Widoczny jest też motyw Bożego upodobania w ludziach szczerego serca, oczekujących pomocy od Pana.

⁵¹ Por. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, dz. cyt., 481.

⁵² Por. S.O. Abogunrin, *Ewangelia według św. Łukasza*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego*, red. W.R. Farmer, Warszawa 2000, s. 1245.

Według św. Łukasza modlić się, to kierować ku Bogu swe potrzeby, pokładać w Bogu nadzieję, Jemu się powierzać, od Niego spodziewać się tego, co najlepsze, ale też wielbić Go, wysławiać Jego wielkość, Jego miłosierdzie, Jego zbawczy plan.

Modlitwa Jezusa skoncentrowana jest na Ojcu. Jest synowskim uwielbieniem Go jako Boga i Pana, ale także wysławianiem Bożego planu objawienia misterium więzi między Ojcem i Synem ludziom prostego serca. Jednocześnie Jezus wysławia Ojca za zaproszenie wierzących do udziału w życiu Bożym. Podobnie uwielbienie Maryi ukazuje Jej osobistą więź z Bogiem jako Panem i Zbawicielem. Obecny jest też motyw Bożego upodobania w ludziach prostego serca. Ponadto w uwielbieniu Boga wyrażonym przez Jezusa i Maryję obecny jest Duch Święty, dawca radości.

Modlitwa Jezusa na Górze Oliwnej wyraża posłuszeństwo Ojcu do końca. Między Jezusem a Maryją zachodzi ścisła analogia. W obu sytuacjach obecny jest anioł posłany przez Boga. Jego misją jest niesienie pomocy w przyjęciu woli Boga względem Jezusa i Maryi. Obie osoby, pomimo doznawanych trudności, wyrażają gotowość przyjęcia woli Bożej względem nich.

Streszczenie

Św. Łukasz wiele uwagi poświęca modlitwie. Ujawnia treść modlitwy Jezusa i Maryi. Modlitwa Jezusa skoncentrowana jest na Ojcu. Jest synowskim uwielbieniem Go jako Boga i Pana. Jednocześnie Jezus wysławia Boży plan objawienia misterium więzi między Ojcem a Synem ludziom prostego serca i zaproszenie wierzących do udziału w życiu Bożym. Podobnie uwielbienie Maryi ukazuje Jej osobistą więź z Bogiem jako Panem i Zbawicielem. Obecny jest też motyw Bożego upodobania w ludziach prostego serca. Ponadto w uwielbieniu Boga wyrażonym przez Jezusa i Maryję obecny jest Duch Święty, dawca radości.

Słowa kluczowe: św. Łukasz, modlitwa, uwielbienie, wola Boga, Góra Oliwna, Zwiastowanie.

WORSHIPING GOD AND ACCEPTING HIS WILL – THE ESSENCE OF THE PRAYER OF JESUS AND MARY ACCORDING TO SAINT LUKE'S GOSPEL

Summary

St. Luke devotes a lot of attention to prayer. He reveals the content of the prayer of Jesus and Mary. Jesus' prayer is centered on the Father. He worships the Father as God and Lord of universal creation. At the same time, Jesus praises God's plan to reveal the mystery of the bond between the Father, the Son and a simple heart, and to invite believers to participate in God's life. Similarly, worshipping Mary reveals her personal relationship with God as Lord and Savior. There is also God's pleasure in people with a simple heart. In addition, the Holy Spirit, the Giver of joy, is present in the worship of God as expressed by Jesus and Mary.

Jesus' prayer on the Mount of Olives expresses obedience to the Father to the end. There is a strict analogy between Jesus and Mary. Both persons experienced difficulties in fulfilling God's plan that transcends human logic. In both situations, an angel sent by God is present. His mission is to help him accept God's will for Jesus and Mary. Jesus and Mary express their readiness to accept God's will for them.

Keywords: St. Luke, prayer, worship, God's will, Mount of Olives, Annunciation.

Bibliografia

- Abogunrin S.O., *Ewangelia według św. Łukasza*, w: *Międzynarodowy Komentarz do Pisma Świętego*, red. W.R. Farmer, Warszawa 2000, s. 1239-1301.
- Bardski K., *Biblijny kontekst hymnu Magnificat*, „Colloquia Litteraria UKSW” 1 (2015), s. 19-27.
- Bednarz M., *Analiza literacka opisu modlitwy na Górze Oliwnej i pojmania Jezusa* (Łk 22, 39-53), „Studia Warmińskie”, 12 (1975), s. 449-455.
- Chład S., *Magnificat orędziem o Bogu zbawiającym*, w: *Matka Odkupiciela. Komentarz do encykliki „Redemptoris Mater”*, S. Grzybek, Kraków 1988, s. 109-119.
- Czajkowski M., *Perykopa Zwiastowania (Łk 1, 26-38) w perspektywie trynitarnej*, „Salvatoris Mater” 2/3 (2000), s. 11-25.
- Galopin P-M., *Aniołowie*, w: *Słownik teologii biblijnej*, red. X. Leon-Dufour, Poznań 1994, tłum. K. Romaniuk, Poznań 1994, s. 48-51.
- Gryglewicz F., *Ewangelia według św. Łukasza. Wstęp – przekład z oryginału – komentarz*, Poznań-Warszawa 1974.
- Grzybek S., *Wielbi dusza moja Pana*, Częstochowa 1996.
- Kozyra J., *Magnificat – kanty Maryi i maryjna pieśń Kościoła*, w: „*Bóg jest miłością*” (1 J 4, 16). *Studia dla ks. prof. J. Kudasiewicza w 80. rocznicę urodzin*, W. Chrostowski, Warszawa 2006, s. 252-266.
- Kudasiewicz J., *Biblijne podstawy mariologii eklezjotycznej*, w: *Matka Jezusa wśród pielgrzymującego Kościoła*, red. J.S. Gajek, K. Pek, Warszawa 1993, s. 39-76.
- Kudasiewicz J., *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Ząbki 1999.
- Kudasiewicz J., *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Ząbki 2000.
- Kudasiewicz J., *Kult Ojca w Duchu i Prawdzie* (J 4, 23), „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 36(1989) z. 1, s. 64-65.
- Kudasiewicz J., *Maryja w tajemnicy Kościoła w teologii św. Łukasza*, w: *Matka Odkupiciela. Komentarz do encykliki „Redemptoris Mater”*, S. Grzybek, Kraków 1988, 53-76.
- Kudasiewicz J., *Oto Matka twoja. Biblijny katechizm maryjny*, Kielce 2007.
- Kudasiewicz J., „*Wysławiam Cię, Ojczy, Panie nieba i ziemi*” (Łk 10, 21), w: *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Ząbki 2006.
- Langkammer H., *Bóg jako Ojciec w świetle Nowego Testamentu*, Radom 1999.
- Langkammer H., *Modlitwa Jezusowa w Duchu Świętym* (Łk 10, 21-22), w: *Uważajcie jak słuchacie* (Łk 8, 18). *Teoria i praktyka lectio divina*, red. H. Witczyk – S. Haręzga, Kielce 2004, s. 7-18.

- Łabuda P., *Genoito moi jako dzieło łaski Bożej przyjęte wiarą przez Maryję (Łk 1, 26-38)*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 61 (2008) 1, s. 15-27.
- Łabuda P., *Rozważać słowo Boże w sercu. Zwiastowanie jako przykład „dialogidzomai”* (Łk 1, 26-38), w: *Przybliżyło się Królestwo Boże*, R. Bartnicki, red. W. Chrostowski, Warszawa 2008, s. 312-323.
- Łach J., *Przypowieść o synu marnotrawnym – obrazem miłosierdzia ucieleśniającego sprawiedliwość*, „Communio”, 1 (1981) z. 1-2, s. 87-97.
- Mickiewicz F., *Ewangelia według św. Łukasza rozdziały I-II*, NKB NT, t. III/cz. 1, Częstochowa 2011.
- Muszytowska D., *Dramat ojcowskiej miłości (Łk 15, 11-32)*, „Verbum Dei” 23 (2013), s. 105-126.
- Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*, Warszawa 2006.
- Romaniuk K., *Biblijny traktat o miłosierdziu*, Ząbki 1994.
- Rosse G., *Il Vangelo di Luca*, Roma 1992, s. 415.
- Sotowski W., *Maryja przechowywała wszystkie te sprawy w sercu swoim (Łk 2, 19.51b)*, w: *Studia z teologii św. Łukasza*, red. F. Gryglewicz, Poznań – Warszawa – Lublin 1973, s. 88-104.
- Spinetoli O. da, *Maryja w Biblii*, Niepokalanów 1997.
- Stabryła W.M., *Raduję się w Bogu. Hymn Anny (1 Sm 2, 1b-10) hymnem Maryi (Łk 1, 46b-55)*, „Salvatoris Mater” 8 (2006) nr 3-4, s. 38-49.
- Tronina A., *Magnificat – portret duszy Maryi*, „Salvatoris Mater” 8(2006) 3-4, s. 22-37.
- Tronina A., *„Matka Jego zachowywała wszystkie te słowa w sercu”*, „Roczniki Teologiczne” 52/1 (2005), s. 67-79.

O autorze

s. Anna Emmanuela KLICH OSU – Urszulanka Unii Rzymskiej, adiunkt z habilitacją w Katedrze Teologii i Informatyki Biblijnej WT UPJPII w Krakowie, ekspert na Synodzie Biskupów o nowej ewangelizacji w Kościele, członek Międzynarodowej Komisji Katechetycznej (CoInCat) przy Papieskiej Radzie ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji. E-mail: anna.klich@upjp2.edu.pl.